

SINCRONISMUL CULTURAL — COORDONATĂ A PROGRESULUI SPIRITUAL AL POPORULUI ROMÂN *

EUGEN FRUCHTER, GABRIEL MIHĂESCU

Analizînd principalele momente din istoria culturii pe teritoriul României în antichitate, evul mediu, epoca modernă și cea contemporană¹, constatăm ca evident caracterul sincronic al acestei culturi cu viața spirituală a Europei pe fiecare treaptă a dezvoltării poporului român.

Considerăm valabilă și pentru antichitatea noastră teza sincronismului cultural emisă de Eugen Lovinescu. Cercetarea comparatistă a culturii carpato-dunărene și a celei mediteraneene, analiza structurală sincronică și diacronică a rolului și locului culturii din Dacia în lumea greco-romană evidențiază similitudinea și contemporaneitatea manifestărilor spirituale ale geto-dacilor, daco-romanilor și protoromânilor cu marile civilizații ale fiecărei epoci, ingeniozitatea și talentul poporului nostru și schimbul internațional de valori culturale, purtînd la convingerea majoră că civilizația românească a fost și a rămas de nivel european de-a lungul întregii sale istorii și că Gînditorul de la Hamangia și reprezentările plastice cucuteniene capătă valoare de simbol pentru permanența reflexiei filozofice pe aceste meleaguri.

Creația științifică și culturală are rădăcini adînci în trecutul îndepărtat al istoriei poporului nostru; ea s-a dezvoltat în strînsă legătură cu procesele social-economice, cu lupta forțelor înaintate pentru eliberarea națională și socială, cu întreaga evoluție a societății românești.

* Comunicare elaborată pentru cel de al doilea Congres internațional al umanismului, București-Brașov, 28—31 august 1977.

¹ Vezi articolele noastre: *Semnificația unei aniversări și adevăratele începuturi ale studierii logicii în România*, în „Acta Valachica”, 3, Tîrgoviște, 1972, pp. 305—312; *Despre necesitatea includerii unui capitol privind cultura spirituală a dacilor în istoria filozofiei din România*, în „Crisia”, 2, Oradea, 1972, pp. 149—154; *Date noi despre premisele istorice ale înființării Academiei Române*, în „Chronica Valachica”, 5, Tîrgoviște, 1973, pp. 207—216; *Inceputurile filozofiei și literaturii în România*, idem, pp. 247—256; *Cărturari transilvăneni participanți la ședințele cercului academic țirgoviștean de la jumătatea secolului al XVII-lea*, în „Marisia”, V, Tîrgu-Mureș, 1975, pp. 83—92; *Unirea de la 1600 în lumina unor noi interpretări din teoria națiunii*, în „Bibliotheca Valachica”, 7, Tîrgoviște, 1975, pp. 37—42; *Considerații asupra prezentării muzeistice a istoriei culturii românești*, idem, pp. 381—387; *Opinii în legătură cu Unirea țărilor române de la 1600*, în „Era socialistă”, nr. 10, 1975; *Muzeul — mai activ angajat în popularizarea istoriei noastre culturale*, în „Scînteia”, nr. 10602, 21 septembrie 1976; *Componente ale filozofiei orientale în concepția despre lume a geto-dacilor*, în „Archiva Valachica”, 8, Tîrgoviște, 1976, pp. 205—209.

De-a lungul a mai mult de două milenii, poporul român, plămădit din unirea dacilor și romanilor, s-a format ca națiune proprie și a dezvoltat o civilizație în strînsă concordanță cu cuceririle științei și culturii universale.

Am demonstrat cu alt prilej necesitatea abordării într-o concepție nouă a originilor filozofiei, eticii și logicii pe teritoriul României, considerînd total neîntemeiată tratarea acestor domenii, ca de altfel a întregii culturi românești, ca avîndu-și începutul abia în feudalismul dezvoltat. În acest scop, am adus în discuție necesitatea folosirii numeroaselor izvoare greco-latine referitoare la istoria României, care cuprind relații despre gîndirea filozofică variată și instrumentul logic profund la populația autohtonă. Am încercat să extindem și pentru perioada istorică anterioară feudalismului o metodă de lucru — uzitată de obicei — folosind drept criterii de selecție pe cele unanim admise în definirea paternității la cultura românească: originea etnică a autorului (chiar dacă el a creat în străinătate), limba scrierii și teritoriul patriei (inclusiv creațiile unor personalități aparținînd altor grupuri etnice, care au conviețuit aici cu geto-dacii, daco-romanii și protoromânii).

Nu se poate afirma cu temei că o cultură de valoare și bogăția celei românești a apărut dintr-o dată, pe un loc gol. Chiar cei care propun ca moment de început al culturii poporului nostru formarea statelor feudale se găsesc în impas atunci cînd este vorba de aprecierea creațiilor anterioare conturării ideii de romanitate a românilor sau cînd se abordează chestiunea monumentelor de cultură românească elaborate în alte limbi (slavonă, turcă, polonă, neogreacă etc.) de o serie de cărturari de talie europeană ca Neagoe Basarab, Dimitrie Cantemir, Nicolae Milescu, Miron Costin ș.a.

Nu trebuie limitată cronologic istoria culturii noastre și nici identificată vechea cultură românească doar cu bogata și valoroasa creație folclorică, etnografică și artizanală — anonimă și colectivă — tendință care ar continua ideologia idilic-sămănătoristă, colportată într-o formă și mai gravă în perioada interbelică, de a prezenta spiritualitatea românilor drept predominant mioritică, primitivă, cvasiorientală. Rezultatele cercetărilor din ultimii ani atestă înaltul nivel al culturii noastre, comparabilă cu cele mai însemnate creații sud-est europene și general europene, începînd încă din antichitate.

Trăsăturile etico-psihoice perene ale poporului român le întîlnim într-o formă incipientă chiar la geto-daci, greci și romani, care ni le-au transmis peste veacuri. O filieră importantă de pătrundere a unora din aceste particularități o constituiau cetățile pontice dobrogene — centre de iradiere a culturii superioare greco-romane în lumea getică. Totala receptare a acestei prețioase influențe culturale de către autohtoni, aflați la rîndu-le pe o treaptă de civilizație apropiată, explică, pe de o parte, rapida asimilare a tezaurului cultural greco-roman, iar pe de alta, păstrarea identității spirituale și transmiterea pînă la noi atît a valorilor proprii, cît și a celor asimilate.

Aparținînd geografic și istoric sud-estului european, daco-romanii au întreținut strînse legături spirituale cu populația romanizată din sudul

Dunării. În legătură cu mult discutata problemă a continuării procesului de romanizare după Retrăgerea Aureliană, precizăm că aceasta s-a desfășurat într-un interval de timp, cu o intensitate și cu rezultate cel puțin egale celor ale începutului romanizării din perioada care a precedat cucerirea Daciei. Părăsirea acesteia de către stăpînirea romană nu a însemnat scoaterea teritoriului Daco-Romaniei din aria de influență romană exercitată prin stăpînirea efectivă — pînă la anul 602 e.n. — a unei părți a Munteniei, Olteniei și a sudului Moldovei (după care stăpînirea bizantină va reveni în stînga Dunării în anul 971), precum și prin menținerea Dobrogei ca provincie a Imperiului Roman și apoi Bizantin. La aceasta se adaugă realitatea faptului că romanizarea postaureliană a continuat pe fondul rapidei și intensei romanizări din timpul stăpînirii romane a Daciei.

O periodizare științifică a istoriei culturii spirituale și o încadrare a sa în istoria generală a României trebuie să țină seama de suplețea elementului subiectiv în relația sa cu schimbarea bazei economice și a formațiunii sociale, ca și de funcția activă, influentă a factorului conștient, suprastructural, în progresul civilizației materiale. Unul din exemplele cele mai elocvente ale relativei independențe a fenomenului spiritual îl constituie caracterul particular al dezvoltării societății feudale românești. Întîrzierea acesteia cu circa două secole față de Occident nu s-a răsfrînt în totalitate și asupra culturii și ideologiei. De aceea, ținînd seama de profunda asimilare a ideologiilor Renașterii, Reformei și Contrareformei, Umanismului și Iluminismului european, mai întîi în Transilvania secolului al XVI-lea prin umaniștii Nicolae Olahus, Johannes Honterus și Gaspar Heltay, apoi și în Țara Românească și Moldova, nu se poate considera cultura întregii epoci feudale din țările române drept o cultură exclusiv medievală.

Viața spirituală a țărilor române a devansat dezvoltarea lor economică. În această epocă apar germenii fizionomiei spirituale a comunității naționale a românilor, exprimată prin trei coordonate fundamentale: conștiința de sine a națiunii, cultura națională în limba maternă și etnosul legat de psihicul specific națiunii. Între ele, un rol determinant are conștiința națională, cu dominantele ideologiei naționale a poporului nostru, care implică solidaritatea afectivă a membrilor națiunii și grija comună pentru demnitatea și viitorul acesteia, ambianța de ordin spiritual și apartenența la aceleași modele culturale, ca și experiența istorică comună, aceasta din urmă ducînd la profilarea ființei naționale, la accentuarea conștiinței de sine a națiunii — a cărei aspirație devine făurirea statului național, cerința emancipării lui, a propășirii economice și culturale, afirmarea tendințelor dezvoltării sale.

În Europa apuseană a secolelor XV—XVII, cînd își făceau loc relațiile de producție capitaliste și concepțiile politice și culturale generate de acestea, unele popoare reușeau să-și creeze state centralizate prin lupta de eliberare de sub asuprirea străină. Așa cum am arătat anterior, aceste valori progresiste, umaniste, au pătruns la noi la sfîrșitul secolului al XVI-lea prin Petru Cercel — care a adus în Țara Românească elemente de cultură și civilizație renașcentistă — și prin fratele său,

Mihai Viteazul — primul om politic care reușește să realizeze în practică ideea statului român centralizat. Un aport însemnat la apropierea organizării și modernizării instituțiilor, îndeosebi culturale, de cele din Transilvania — mai devreme influențată de ideile Occidentului — este cel al unor voievozi din Moldova și Țara Românească (Despot Vodă, Petru Cercel, Radu Mihnea ș.a.), formați în Apus, realizatori ai primelor instituții de cultură, învățămînt, justiție, artă în țările în care au domnit.

Sincronizarea culturii românești cu alte culturi europene a fost rezultatul unor îndelungate și intense interferențe spirituale. În legătură cu aceasta, se pot distinge principalele canale de vehiculare a ideilor, curentelor și motivelor. Astfel, un rol însemnat în asimilarea valorilor durabile ale culturii l-au avut românii formați la școlile și universitățile europene. Aceștia, în marea lor majoritate personalități renumite, au facilitat punerea în circulație în țările române a cărților străine în original, în copii sau în traduceri. Dezvoltarea tiparului — pătruns la noi la numai o jumătate de secol după descoperirea sa, înaintea altor centre tipografice din Răsărit — ca și formarea marilor biblioteci umaniste românești au contribuit la cristalizarea cîtorva centre culturale în țările române. Ele au avut meritul de a iradia în secolele XVI—XVII — în condiții istorice particulare — valorile și curentele culturale occidentale în răsăritul Europei și în Orientul Apropiat, dar și de a transmite Europei Occidentale moștenirea culturală bizantină în viziune românească. Aceiași oameni de cultură (Mitropolitul Ștefan, Udriște Năsturel, stolnicul Constantin Cantacuzino, domnul Șerban Cantacuzino ș.a.) au imprimat un caracter european, îmbinat cu puternice elemente originale, primelor forme de învățămînt mediu și superior românesc, ca și cercurilor de dispute de nivel academic. În înfăptuirea acestei vaste opere culturale, ei au beneficiat de sprijinul unor intelectuali străini (Pantelimon Ligaridis, Gabriel Blasios, Meletios Sirigos, Theophil Corydaleos, Johannes Sommer ș.a.), așezați temporar sau împămîntenți în țările române, loc de întîlnire liber de restricții dogmatice notabile pentru toate orientările și curentele culturale.

Contactele culturale cu marii învățați ai Europei, circulația cărții românești peste hotare, precum și patronajul cultural al unor domni români asupra unor tipografii ce imprimau în străinătate, au avut menirea să pună cultura noastră în circuitul universal. Folosirea limbilor europene de către erudiții români în elaborarea unor monumente de cultură, ca și propagarea creației românești de către oameni de cultură români stabiliți în străinătate, dar și de către marile spirite ale lumii — care s-au aplecat cu interes asupra vieții de la noi — au făcut cunoscute Europei prioritățile românești în știință și tehnică, tezele noi elaborate în domeniul filozofiei și științelor umaniste, curentele artistice și literare inițiate de români. Acestor elemente de contact li se adaugă manifestările culturale străine organizate în țară și cele românești organizate în străinătate, precum și activitatea culturală proprie a grupurilor etnice din România — punte de legătură cu viața spirituală a altor popoare europene, totodată componentă a unității culturii de pe teritoriul național — contribuind la îmbogățirea reciprocă a tezaurului cultural.

Filoanele variate ale relațiilor culturale multilaterale cu Europa au condus la o serie de rezultate care caracterizează istoria culturii românești și definesc câteva din trăsăturile acestei culturi.

Este vorba, în primul rînd, de faptul că între cultura românească și cea europeană a existat de-a lungul veacurilor o relație biunivocă de influențare reciprocă. Aceasta explică în parte numeroasele asemănări și confluențe — obiecte ale cercetării comparate.

În al doilea rînd, în vreme ce de-a lungul istoriei unele civilizații au apus pentru totdeauna, în spațiul carpato-danubiano-pontic a existat o continuitate culturală, care a asigurat transmiterea pînă la noi a unor trăsături fundamentale, inclusiv folclorice, conferind personalitate spiritualității noastre.

Contemporaneitatea manifestărilor românești cu cele europene în toate domeniile vieții spirituale reprezintă un al treilea element definitoriu al culturii românești.

În al patrulea rînd, nivelul european al activității culturale românești a creat în fiecare etapă un mediu propice pentru receptarea ulterioară a noilor valori universale. O cultură puternică, bogată și diversă, bine reprezentată în toate domeniile, este deschisă influențelor exterioare, comunicabilitatea ei fiind dată de capacitatea de răspîndire peste hotare, ceea ce îi conferă durabilitate.

Condițiile istorice și geografice particulare au asigurat, în al cincilea rînd, caracterul sintetic al culturii românești — adevărată osmoză a valorilor perene ale culturilor de contact.

În al șaselea rînd, cultura românească — receptivă în asimilarea valorilor universale și a curentelor majore ale epocii — nu a ignorat creațiile originale moștenite, îmbinînd în mod fericit în evoluția sa tradiția cu inovația, naționalul cu universalul. Deschiderea către lume s-a făcut prin distilarea influențelor celorlalte culturi în recipiente autohtone, intrînd în universalitate în haină națională.

Preluarea creațiilor străine, care nu au rămas necunoscute conștiinței românești, s-a făcut de regulă din perspectiva propriei noastre culturi, cu un discernămint critic valorizator. Capacitatea selectivă a derivat din adoptarea unor principii ferme fundamentate pe experiența de viață a poporului nostru și marcate de temperamentul național, ceea ce a permis de cele mai multe ori preîntîmpinarea manifestărilor de cosmopolitism și snobism, practicate anterior de unele cercuri culturale.

Sincronizarea culturii românești cu cea mondială s-a făcut pe toate treptele devenirii sale nu numai prin contactul pasiv cu valorile universale, ci și prin contribuția românească la sporirea tezaurului acestor valori. Este semnificativ faptul că acest aport românesc s-a amplificat continuu, pe măsura progresului general al țării. În ultimii ani, peste 2000 de titluri din literatura română au fost traduse în peste 60 de limbi. Exportul de carte se realizează prin intermediul a 1000 de firme din 60 de țări, iar la tirajul traducerilor România se situează pe primele locuri în lume.

Iată suficiente temeiuri pentru evidențierea rolului sincronismului cultural în progresul spiritual al poporului român.

LE SYNCHRONISME CULTUREL — UNE DES COORDONNÉE DU PROGRÈS SPIRITUEL DU PEUPLE ROUMAIN

En analysant les principaux moments de l'histoire de la culture sur le territoire de la Roumanie à l'époque de l'antiquité, du moyen-âge et à l'époque moderne et contemporaine, nous prenons connaissance du caractère synchronique évident de cette culture avec la vie spirituelle de l'Europe à chaque étape du développement du peuple roumain.

Nous estimons qu'à l'idée du synchronisme culturel avancé par Eugène Lovinescu est valable aussi à l'égard de notre antiquité. La recherche comparative de la culture carpatique-danubienne et de celle méditerranéenne, l'analyse structurale synchronique et diachronique du rôle et du lieu de la culture de Dacie dans le monde des Grecs et des Romains met en valeur la similitude et la simultanéité des manifestations spirituelles des Gètes et des Daces, des Daco-Romains et des Protho-Romains avec les grandes civilisations de chaque époque, l'esprit inventif et le talent de notre peuple et l'échange international des valeurs culturelles, en montrant avec certitude que la civilisation roumaine a été et a resté au niveau de l'Europe au long de toute son histoire et que le Penseur de Hamangia prend une valeur de symbole pour la permanence de la réflexion philosophique de ces territoires.

La création scientifique et culturelle a ses racines profondes dans le passé éloignée de l'histoire de notre peuple ; elle s'est développée dans une liaison étroite avec les processus sociaux-économiques, avec la lutte des forces avancées pour la libération nationale et sociale, avec l'entière évolution de la société roumaine. Au long de plus de deux millénaires, le peuple roumain, né de l'unions des Daces et des Romains, s'est formé comme une nation propre : il a développé une civilisation dans une étroite concordance avec les acquisitions de la science et de la culture universelle.

Nous avons montré à une autre occasion la nécessité d'aborder dans une nouvelle conception les origines de la philosophie, de l'éthique et de la logique sur le territoire de la Roumanie, en considérant le traitement de ces domaines, et de toute la culture roumaine aussi, tout à fait non fondés comme en ayant son commencement seulement dans la féodalité développée. C'est pour cela que nous avons essayé de discuter la nécessité d'employer de nombreuses sources grecques et latines — qui se réfèrent à l'histoire de la Roumanie et qui comprennent des relations sur la pensée philosophique variée et l'instrument logique profond de la population autochtone.

Nous avons essayé d'élargir l'emploi d'une méthode de travail employée d'habitude aussi pour la période historique antérieure à la féodalité, utilisant comme critères de sélection ceux unanimement admis dans la définition de la paternité de la culture roumaine : l'origine ethnique de l'auteur (même s'il a créé à l'étranger), la langue de l'ouvrage et le territoire de notre patrie (y compris les créations des personnalités appartenant à d'autres groupes ethniques cohabitants avec les Gétos-Daces, les Daco-Romains et les Protho-Romains).

On ne peut pas affirmer sérieusement qu'une culture de la valeur de celle roumaine est apparue d'un coup, sur un terrain aride. Même ceux qui proposent comme moment de commencement de la culture de notre peuple la formation des États féodaux se trouvent en impasse alors qu'il s'agit de l'évolution des créations antérieures à la mise en évidence de l'idée de la romanité des roumains, ou bien quand il s'agit d'aborder le problème des monuments de culture roumaine élaboré en d'autres langues (le slavon, le turque, le polonais, le latin, le néogrec etc.) par de savants comme Neagoe Basarab, Démètre Cantemir, Nicolas Milescu, Miron Costin et d'autres.

Il ne faut pas limiter chronologiquement l'histoire de notre culture et ni identifier la vieille culture roumaine seulement à la riche et à la précieuse création folklorique, ethnographique et d'artisanat — anonyme et collective. Cette tendance continuera l'idéologie idyllique de „Sămănătorul”, propagée dans une forme plus grave encore pendant la période d'entre les deux guerres mondiales, de présenter la spiritualité des roumains comme prédominante myrithique, primitive, quasiorientale. Les résultats des recherches des dernières années certifient le haut niveau de notre culture comparable aux plus remarquables créations sud-est européennes et généralement européennes, en commençant même avec l'antiquité.

Les traits éthiques et psychiques du peuple roumain se trouvent dans une forme de début même aux Géo-Daces, aux Grecs et Romains, qui nous les ont transmis à travers les siècles. Une voie très importante d'accès des unes de ces particularités est constituée par les citadelles pontiques de Dobroudja — centres d'irradiation de la culture supérieure gréco-romaine dans le monde des Gètes. La captation de cette précieuse influence culturelle par les autochtones, trouvés à leur tour dans une étape de civilisation très rapprochée, explique d'un côté la rapide assimilation du trésor culturel gréco-romain, et de l'autre côté la conservation de l'identité spirituelle et la transmission à travers les siècles de ces valeurs et de celles assimilées.

En appartenant du point de vue géographique et historique au sud-est de l'Europe, les Daco-Romains ont entretenu des étroites liaisons spirituelles avec la population romanisée du sud de Danube. En ce qui concerne le problème si discuté sur la continuation du processus de la romanisation d'après la Retraite Aurélienne, nous précisons que celle-ci s'est déroulée dans un temps, avec une intensité et avec des résultats au moins égaux à ceux du début de la romanisation dans la période qui a précédé la conquête de la Dacie. L'abandon de la Dacie par les autorités romaines n'a pas été l'élimination de l'influence romaine sur le territoire de la Daco-Romania, une partie de la Muntenie, Oltenie et Moldavie restant sous l'administration effective des Romains jusqu'à l'année 602 n.ère. Dobroudja de même reste une province de l'Empire Romain et puis Byzantin. On peut y ajouter la réalité du fait que la romanisation Post-Aurélienne a continué sur le fond d'une rapide et intense romanisation du temps de Dacie Romaine.

Une division scientifique, en périodes, de l'histoire de la culture spirituelle et un encadrement de cette culture dans l'histoire générale de la Roumanie, doit tenir compte de la souplesse de l'élément subjectif en rapport avec le développement de la base économique et de la formation sociale, ainsi que de la fonction active, influente du facteur conscient, qui se rapporte à la superstructure, dans le progrès de la civilisation matérielle. Un des exemples les plus expressifs de la relative interdépendance du phénomène spirituel est constitué par le caractère particulier du développement de la société féodale roumaine. Le retard du développement économique de presque deux siècles par rapport à l'Occident n'a pas été reflété identiquement aussi dans la culture et dans l'idéologie. Et pour cela, en tenant compte de la profonde assimilation des idéologies de la Renaissance, de la Réforme et de la Contreréforme, de l'Humanisme et de l'Illuminisme européen au XVIe siècle, d'abord en Transylvanie par les humanistes Nicolaus Olahus, Johannes Honterus, Gaspar Heltay, et puis en Valachie et en Moldavie, on ne peut pas considérer la culture de l'entière époque féodale des pays roumaines comme une culture exclusivement médiévale.

La vie spirituelle des provinces roumaines a devancé leur développement économique. Dans cette époque apparaissent les germes de la physionomie spirituelle de la communauté nationale des Roumaines, exprimée par trois coordonnées fondamentales : la conscience de soi de la nation, la culture nationale dans la langue maternelle et l'ethnos lié à la psychologie spécifique à la nation. Entre elles, un rôle déterminant a la conscience nationale, qui implique la solidarité des membres de la nation et la préoccupation commune pour l'avenir de celle-ci, l'ambiance d'ordre spirituel et l'appartenance aux mêmes modèles culturelles et aussi l'expérience historique commune, la dernière menant à l'organisation intérieure de l'être nationale, à l'accentuation de la conscience de soi de la nation — dont l'aspiration devient la réalisation de l'État national, la nécessité de son émancipation, de la prospérité économique et culturelle, l'affirmation des tendances de son développement.

À l'Europe occidentale, dans les XVe—XVIIe siècles, quant se frayaient chemin les relations de production capitalistes et les conceptions politiques et culturelles produites par celle-ci, il y avait des peuples qui réussissaient à créer des États centralisés par la lutte de libération de sous l'oppression étrangère. Ces valeurs progressistes, humanistes ont pénétré chez nous à la fin du XVIe siècle par Pierre Démétrio, qui a amené en Valachie des éléments de culture et de civilisation de la Renaissance, et aussi par son frère Michel le Brave — le premier homme politique roumain qui a réussi à réaliser en pratique l'idée de l'État unifié. Une contribution remarquable à la liaison étroite de l'organisation et de la modernisation des établissements, surtout culturels, avec ceux de la Transylvanie — plus tôt influencé par les idées de l'Occident — est celle des voïevodes de la Moldavie

et de la Valachie (Despot Vodă, Petru Cercel, Radu Mihnea) formés en Occident, les réalisateurs des premiers établissements de culture, d'enseignement, de justice et d'art dans les pays où ils ont régné.

Le synchronisme de la culture roumaine avec d'autres cultures européennes a été le résultat des longues et intenses interférences spirituelles. En correspondance avec tout cela, on peut distinguer les principales voies de la véhiculation des idées, des courants et des motifs ; ainsi, les Roumains formés aux écoles et aux universités européennes ont eu un rôle important dans l'assimilation des valeurs durables de la culture. Ceux-ci, dans leur majorité des personnalités fameux, ont facilité la mise en circulation dans les provinces roumaines des livres étrangers en original, des reproductions ou des traductions. Le développement de l'imprimerie, pénétrée chez nous seulement à une demi siècle après sa découverte, avant d'autres centres typographiques de l'Orient de l'Europe, et aussi la formation des grandes bibliothèques humanistes roumaines ont contribué à la cristallisation de quelques centres culturels dans les Pays Roumains. Ils ont eu le mérite d'irradier dans les XVI—XVIIIe siècles — dans des conditions historiques spéciales — les valeurs culturelles occidentales dans l'est de l'Europe et dans le Proche Orient, mais aussi de transmettre à l'Europe Occidentale l'héritage culturel byzantin dans la vision roumaine. Les mêmes érudits (Le Métropolitain Étienne, Orest Năsturel, le Stolnic Constantin Cantacuzène, le prince regnant Șerban Cantacuzène et d'autre) ont donné un caractère européen combiné à de puissants éléments originaux au premières formes d'enseignement secondaire et supérieur roumains et aussi aux cercles de débats académiques. Dans la réalisation de cette vaste oeuvre culturelle, ils ont bénéficié du concours de quelques intellectuels étrangers installés temporairement où bien établis pour-toujours dans les Pays Roumains, qui constituent un lieu de rencontre libre de restrictions dogmatiques remarquables, pour toutes les directions et les courants culturels.

Les contacts culturels avec les érudits de l'Europe, la circulation du livre roumain à l'étranger, et aussi le patronage culturel des certains voievodes sur l'imprimerie de quelques livres à l'étranger ont eu le mérite de mettre notre culture dans le circuit universel. L'usage des langues européennes par les érudits roumains dans l'élaboration des monuments de culture et la propagation de la création roumaine par des hommes de cultures roumains établis à l'étranger, mais aussi par les grands esprits du monde qui ont regardé avec intérêt la vie de chez nous — ont fait connaître à l'Europe les priorités roumaines dans la science et la technique, les nouvelles thèses élaborées dans les domaines de la philosophie et des sciences humanistes, des courants artistiques et littéraires initiés par les Roumains. À ces éléments de contact on ajoute les manifestations culturelles étrangères organisées dans le pays et celles roumaines organisées à l'étranger, ainsi que l'activité culturelle propre des groupes ethniques de la Roumanie — élément de liaison avec la vie spirituelle des autres peuples européens, cette activité étant à la fois une composante de l'unité culturelle du territoire national, en contribuant à l'enrichissement réciproque du trésor culturel.

Les sources variées des relations culturelles multiples avec l'Europe ont mené à une série de résultats qui caractérisent l'histoire de la culture roumaine et définissent quelques traits de cette culture.

Il s'agit, premièrement, du fait que entre la culture roumaine et celle européenne a existé au long des siècles une relation biunivoque d'influence réciproque. Tout cela explique en partie de nombreuses ressemblances et confluences — des objets de la recherche comparée.

Deuxièmement, pendant que, au long de l'histoire, quelques civilisations ont disparu pour toujours, dans l'espace carpatique-danubien-pontique a existé une continuité culturelle qui a assuré la transmission jusqu'à nous de quelques traits fondamentaux, y compris les traits folklorique, qui ont donné de la personnalité à la spiritualité roumaine.

La simultanéité des manifestations roumaines avec celles européennes dans tous les domaines de la vie spirituelle représente un troisième élément qui définit la culture roumaine.

Quatrièmement, le niveau européen de l'activité culturelle roumaine a créé à chaque étape une ambiance favorable pour la réception ultérieure des nouvelles valeurs universelles. Une puissante culture, riche et diverse, bien représentée dans tous les domaines, est ouverte aux influences extérieures, sa communicabilité étant

donnée par le pouvoir de se propager à l'étranger, ce qui lui confère la durabilité.

Les conditions historiques et géographiques spécifiques ont assuré, cinquièmement, le caractère synthétique de la culture roumaine — la véritable osmose des valeurs pérennes de la culture de contact.

Sixièmement, la culture roumaine — réceptive à l'assimilation des valeurs universelles et des courants majeurs de l'époque n'a pas ignoré les créations originales, héritées, en rassemblant dans son évolution, d'une manière heureuse, la tradition et l'innovation, le nationale et l'universel.

L'ouverture vers le monde a été faite par la purification des influences des autres cultures dans les conditions autochtones en pénétrant dans l'universalité dans des habits nationaux.

L'assimilation des créations étrangères, qui n'ont pas restées inconnues à la conscience roumaine, a été faite presque toujours de la perspective de notre propre culture avec le discernement critique des valeurs. La capacité sélective est issue de l'acception des principes fermes, fondés sur l'expérience de vie de notre peuple et marqués par le tempérament national, ce qui a permis souvent l'évitement des manifestations de cosmopolitisme et de snobisme, pratiquées auparavant par certains cercle culturels.

Le synchronisme de la culture roumaine avec celle universelle a eu lieu dans toutes les étapes de sa transformation, non seulement par le contact passif avec les valeurs universelles, mais aussi par la contribution roumaine au développement du trésor de ces valeurs.

C'est significatif le fait que cette contribution roumaine c'est développée continuellement à côté du progrès général du pays.

Pendant les dernières années, plus de 2000 titres de la littérature roumaine ont été traduits en plus de 60 langues.

L'exportation des livres réalisée par l'entremise de 1000 firmes de 60 pays, et le tirage des traductions en roumain situent la Roumanie parmi les premiers pays du monde.

Voilà de suffisantes raisons pour la distinction du rôle du synchronisme culturel dans le progrès spirituel du peuple roumain.